

მზია ჯამაგიძე*

კოსტოპოლონიური უტოპიანიზმი, ალოქრონიზმი და ნაციონალური „მომავლის გახსენება“ იოანე-გოსიმეს ტექსტის – „ქაბაჟ და დიდუბაი ქართულისა ენისად“ – მიხედვით

შესავალი

უტოპია ინტერდისციპლინური კონცეპტია და არაერთი დარგის პერსპექტივიდან შეისწავლება. უტოპიური აზროვნება იმედის კულტივაციითა და პოლიტიკური მომავლის წარმოსახვით, სოციალურ სოციალური თუ პოლიტიკური სახის ცვლილებებს შთააგონებს, ამდენად, სამეცნიერო სივრცეში უტოპია, გარდა ლიტერატურული ჟანრისა, მეთოდოლოგიურ ინსტრუმენტადაც განიხილება.¹ პირველად გერმანელმა სოციოლოგმა კარლ მანჰაიმმა და ფილოსოფოსმა ერნსტ ბლოხმა დააკავშირეს უტოპიისა და იდეოლოგიის ცნებები პოლიტიკასთან. კარლ მანჰაიმის მოსაზრებით, უტოპიაც და იდეოლოგიაც საკუთარ თავში არსებული რეალობის გადალახვის გზებს ეძიებს, რადგან ორივე მათგანს არსებული სოციალური რეალობისადმი ერთგვარი დევიანტური დამოკიდებულება აქვს.² ხოლო ერნსტ ბლოხის მიხედვით, უტოპიანიზმი იდეოლოგიის ჩარჩოებში მოქცეული სულისკვეთებაა, რომელსაც სოციალური თუ პოლიტიკური სახის ცვლილებების წარმოშობის პოტენციალი აქვს.

უტოპიურ აზროვნებაში წარმოსახვას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. ბლოხის აზრით, უტოპიური აზროვნება არ არის მხოლოდ რეალობისგან გაქცევის ფორმა, არამედ ძალა, რომელსაც შეუძლია წარმოშვას თვისებრივად ახალი მომავლი მისი წარმოსახვის გზით.³ ამ მოსაზრებების გათვალისწინებით, ლიტერატურულ ტექსტებში წარმოდგენილი უტოპიები ამავდროულად შესაძლებელია

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი. <https://orcid.org/0000-0003-0034-7007>

¹ იხ., Levitas, 2013.

² Ricoeur, 1976, 17.

³ Bloch, 1986, 149.

განვიხილოთ როგორც პოლიტიკური პროექტები, რომლებსაც მომავლის პერსპექტივის შექმნის პოტენციალი აქვს.

ბილ ეშკროფტის მიხედვით, კოლონიზაციის გამოცდილების მქონე საზოგადოებებში არსებული რეალობისგან განსხვავებული მომავლის შექმნის ტრანსფორმაციული იმპულსი პოსტკოლონიურ ლიტერატურას უტოპიური აზროვნებისთვის ბუნებრივ ადგილად აქცევს.⁴ ეშკროფტი პოსტკოლონიურ უტოპიად განიხილავს უწინარესად შესაძლებლობების ხედვას-პიროვნულ, სოციალურ და ნაციონალურ თვითწარმოსახვას დროის სხვადასხვა ფაზისა და რეალობის სხვადასხვა წესრიგში⁵. თუმცა ცალკეულ ანთროპოლოგიურ თეორიებში, ამგვარი ნაციონალური უტოპიანიზმით ნასაზრდოები ნარტივები გარკვეულ საფრთხეებსაც მოიცავს. იოანეს ფაბიანი თავის კვლევაში „დრო და სხვა: როგორ ქმნის ანთროპოლოგია თავის ობიექტებს“ (1986) მსჯელობს ერთგვარ დროით ხაფანგებზე, რომელიც შესაძლებელია კოლონიზებულ საზოგადოებებში გაჩნდეს, თუ ისინი საკუთარ იდენტობას და ცნობიერებას გლობალური დროიდან ამოვარდნილ დროით განცდას დააფუძნებენ. ფაბიანის მიხედვით, კოლონიზებულ სივრცეებში კოლონიზატორი მიზანმიმართულად ახალისებს განსხვავებულ დროით ცნობიერებებს, რადგან ეს მისთვის ერთგვარი ბერკეტია, კოლონიზებული აწმყოსგან დისტანცირებული და დაქვემდებარული სახით შეინარჩუნოს თავისი კონტროლის ქვეშ. სწორედ ამ დისკურსს უწოდებს იგი ალოქრონიზმს⁶. როგორც ფაბიანის წიგნის წინასიტყვაობის ავტორი ნატი ბანცლი აღნიშნავს, ალოქრონული დროის კონცეფცია კულტურული იერარქიის მათგანიზებული იმპერიული ცნობიერების სტრუქტურაა, რომელიც ქმნის ეპისტემოლოგიურ ჩარჩოს – ერთდროულად აყალიბებს და ამავდროულად ამცირებს კოლონიზებულ კულტურებს – მათი დროითი ჩამოქვეითების გზით, რომელშიც „სხვები“, ანუ კოლონიზებული კულტურები განისაზღვრებიან როგორც *პრემოდერნულები* – წარსულში მცხოვრებნი ან მუდმივად განვითარების მოლოდინში მყოფნი⁷.

მოტანილი თეორიული მოსაზრებების გათვალისწინებით, სტატიის მიზანია, ვიმსჯელოთ მეათე საუკუნის ქართველი ჰიმნოგრაფის იოანე-ზოსიმეს ტექსტში „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“ წარმოდგენილი მომავალი, რამდენად შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც პოსტკოლონიური ნაციონალური უტოპია და შევაფასოთ ტექსტის გავლენა შემდგომი პერიოდების ნაციონალური ცნობიერების ფორმირებასა და კულტურულ პროცესზე.

⁴ Ashcroft, 2022, 397.

⁵ Ashcroft, 2017, 56.

⁶ Fabian, 1983, 173.

⁷ Bunzl, 1983, 9.

იოანე-ზოსიმეს „ქებაი...“-ს ტექსტი და პოსტკოლონიური უტოპიანიზმი

იოანე-ზოსიმეს ტექსტის პოსტკოლონიურ კონტექსტში განხილვისთვის, ერთი მხრივ, დავეყრდენით პოსტკოლონიური ლიტერატურის რობერტ იანგი-სეულ განმარტებას, რომლის მიხედვითაც, „პოსტკოლონიურ ლიტერატურას ქმნიან ისეთი ტიპის ლიტერატურული ტექსტები, რომლებიც დომინანტური ნა-რატივებისა და მოცემულობების საწინააღმდეგოდ რეზისტენტულ დისკურსებს ამუშავებენ“.⁸ ასევე გავითავლისწინეთ ბილ ეშკროფტის მოსაზრებაც, რომ ტე-რმინი პოსტკოლონიური არ განსაზღვრავს არც ქრონოლოგიას და არც კონკრე-ტულ ონტოლოგიას. პოსტკოლონიური უწინარესად ძალაუფლებასთან ურთი-ერთობის ფორმასა და წაკითხვის გზას ნიშნავს.⁹ სწორედ ამ თვალსაზრისით, ვფიქრობ, იოანე-ზოსიმეს „ქებაი...“ ტექსტი პოსტკოლონიური უტოპიანიზმით გამსჭვალული ტექსტია, რადგან მასში, ერთი მხრივ, იგრძნობა მაშინდელი, მე-10 საუკუნის, არსებული რეალობით უკმაყოფილება და ასევე ჩანს იმედი, რო-მელიც გარკვეული სახის ნაციონალური მომავლის დაპირებას იძლევა მისი წა-რმოსახვის გზით. უტოპიის კიდევ ერთი მკვლევრის ლაიმენ თაუერ სარჯენტის აზრით, უტოპია ერთგვარი სოციალური ოცნებების სივრცეა¹⁰. ვფიქრობ, იოანე ზოსიმეს „ქებაი...“ ტექსტშიც სწორედ მე-10 საუკუნის ქართველი საზოგადო-ების ნაციონალური ოცნებებია გაცხადებული. უფრო კონკრეტულად, ტექსტი გამსჭვალულია რწმენით, რომ ქართულ ენაში დაშიფრულია სამყაროს შესახებ გარკვეული ცოდნა და მართალია, იმ ეპოქაში, მეათე საუკუნეში, ენა ფუნქცი-ონირებს როგორც „მდაბალი და დაწუნებული“, თუმცა მოვა დრო და მისი საი-დუმლოება სამყაროს წინაშე მთელი დიდებულებით გაცხადდება, რადგან ბოლო ჟამს ღმერთი სწორედ ამ ენაზე გააცხადებს დაფარულ ცოდნას. „დამარხულ არს ენასა ქართული დღემდე მეორედ მოსვლისა მისისა საწამებლად, რათა ყოველსა ენასა ღმერთმა ამხილოს ამით ენითა. და ესე ენაჲ მძინარე არს დღესამომდე, და სახარებასა შინა ამას ენასა ლაზარე ჰრქვან!...“ რამეთუ ყოველი საიდუმლოჲ ამას ენასა შინა დამარხულ არს. [...] და ესე ენაჲ შემკული და კურთხეული სა-ხელითა უფლისათა, მდაბალი და დაწუნებული – მოელის დღესა მას მეორედ მოსვლასა უფლისასა“¹¹.

⁸ Young, 2012, 216.

⁹ Ashcroft, 2012, 1.

¹⁰ Sargent, 2010, 8.

¹¹ იოანე ზოსიმე, ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲ <https://www.amsi.ge/istoria/div/ioane_zosime.html> [10.08.2025]

აკაკი ბაქრაძე 1987 წელს გამოქვეყნებულ წერილში „დავინწყებული იდეა“ შენიშნავს, რომ იოანე-ზოსიმეს მიერ დამუშავებული მესიანისტური იდეა ქართველ ერს სჭირდებოდა, ერთი მხრივ, ბიზანტიის პოლიტიკური და რელიგიური აგრესიისაგან თავდასაცავად და, მეორე მხრივ, სომხური ეკლესიის იდეოლოგიური პრეტენზიის შესაკავებლად. აგრეთვე კავკასიაში საქართველოს ჰეგემონობის გასამტკიცებლად.¹² ნინო დობორჯგინიძის აზრითაც, ეს ტექსტი ერთგვარ ანტი-იმპერიულ, რეზისტენტულ ნარატივს ავითარებს, რადგან ამ პერიოდის, მე-10 საუკუნის, ქართული კულტურა მუდმივად ფუნქციონირებდა და ვითარდებოდა ბერძნულ/ბიზანტიურ კულტურასთან მეტოქეობის ფონზე, ამდენად, ეს ტექსტი შექმნილია ბერძნული კულტურის აღმატებულობისგან თავის დასაცავად. „როგორც ჩანს, ტექსტი იწერებოდა ერთ კონკრეტულ ბრალდებაზე საპასუხოდ, ერთი მიზნით, აღმოსავლეთ ქრისტიანობის არაელიზირებულ ხალხებს თავი დაეცვათ ბერძენთა შეფასებისგან, რომლიც ანტიკურობისა და შუასაუკუნეების ყველაზე ტიპური ოპოზიციის სახელითაა ცნობილი – ელიზირ-ბარბაროსი, რომელიც არამარტო ბერძენების საყოველთაოდ აღიარებული კულტურული აღმატებულობის, არამედ ბერძნულთან შედრებით სხვა ენების ფუნქციური დიფერენცირების საფრთხესაც ქმნიდა.“¹³ ბლოხის მიხედვით, უტოპიები საკუთარ თავში ინახავენ გაცრუებულ იმედებსა და გარკვეულ არარეალიზებულ პოტენციალს და როდესაც გარემოში შესაბამის სტიმულს პოულობენ, აქტიურდებიან, ძლიერდებიან და ვრცელდებიან.¹⁴ ამ მოსაზრებას ქართული ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს. იოანე-ზოსიმეს ტექსტში გაცხადებულ სოციალური და ნაციონალური უტოპიანიზმით გამსჭვალულ წარმოსახვას გარკვეული წინაპირობები ჰქონდა ქვეყნის ისტორიაში და მოგვიანებით მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და კულტურული შედეგები გამოიღო მომავალშიც. ვგულისხმობთ მეთაუ საუკუნიდან დაწყებულ ქართული სახელმწიფოს პოლიტიკური და კულტურული გაძლიერების პროცესს. ამ პერიოდში ქართული სამეფო-სამთავროები ერთ სამეფოდ გაერთიანდა, შეიქმნა ერთიანი საქართველოს, როგორც პოლიტიკური ერთეულის, ცნება და მომდევნო საუკუნეები ვიდრე მე-13 საუკუნემდე საქართველოს ისტორიაში, ე.წ. „ოქროს ხანად“ არის შეფასებული როგორც პოლიტიკური, ასევე კულტურული თვალსაზრისით¹⁵.

აკაკი ბაქრაძის აზრით, რადგან მაშინდელმა ქართველებმა საქართველოს ტერიტორიული ცნება ქართული ენის საფუძველზე განმარტეს, „საქართველო“

¹² ბაქრაძე, 2021, 263.

¹³ დობორჯგინიძე, 2004, 5.

¹⁴ Bloch, 1986, 4.

¹⁵ ჯავახიშვილი, 2012, 368-377.

მარტო „ქართული ეროვნული სახელმწიფოს სახელი კი არ არის, არამედ ყველაფერი იმისა, რასაც უკვე ქართველები ფლობენ, ან მომავალში დაეპატრონებიან. [...] მერე ამ ტიტულს დავმატება – ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის თვითმპყრობელი. ეს კი იმის მაუწყებელია, რომ ქართული სახელმწიფო აზრი მიდის ორთავიანი არწივის იდეამდე. ბიზანტიის იმპერიის გერბი იმიტომ იყო ორთავიანი არწივი, რომ იგი (ბიზანტია) აცხადებდა პრეტენზიას როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთის მფლობელობაზე. ამავე იდეით და პრეტენზიით წამოიღებენ ბიზანტიიდან მოგვიანებით რუსებიც ორთავიან არწივს საკუთარ გერბად“¹⁶. ამდენად, იოანე-ზოსიმეს ეს ტექსტი წარმოადგენს პოლიტიკური მოქმედებისთვის სივრცის გახსნას და მის მასშტაბებს მოხაზავს, რომ ქართველების მისწრაფება, მათი უტოპიანისტური სწრაფვა ნაციონალური სივრცის ერთგვარ ომფალოსად – აღმოსავლური და დასავლური ქრისტიანული ცივილიზაციების სიმბოლურ ცენტრად – გარდაქმნა გახლდათ.

საგულისხმოა ისიც, რომ უძველესი დროიდან სწორედ საწერი იარაღები, ნავიგაციის ინსტრუმენტები და წიგნები განიხილება სამყაროზე კონტროლის მოპოვების სამ ფუნდამენტურ ინსტრუმენტად, რადგან სამყაროს გამნიშვნელოვნება/გაშინაარსება ენის ფუნქციაა და ნაციონალური მეხსიერების შექმნის ინსტრუმენტიც ენაა,¹⁷ ამ კონტექსტში ქართველთა ნაციონალური ცივილიზაციური მისიის ენასთან დაკავშირება, შესაძლოა, არ იყოს შემთხვევითი, რადგან ამგვარად უპირატესი ხდება არა თავად სივრცე, არამედ ამ სივრცის ავსება გარკვეული შინაარსით, რაც ენის საშუალებით ხორციელდება. ამასთანავე, უტოპიების ერთ-ერთი მახასიათებელი რეალურად არსებული სივრცისგან მათი დისტანცირებულობაა. გარკვეული მანძილისა და სივრცის გადალახვა უნდა იყოს საჭირო, რომ უტოპიას მიუახლოვდე. ამ თვალსაზრისითაც, ნაციონალური უტოპიანისტური მისწრაფებების ენაში კონსერვაცია საინტერესოა, რადგან ენა „პოტენციური ჰორიზონტის მონიშვნას ახდენს იმის მინიშნებით, რაც ენის მიღმაა.“¹⁸ ეშკროფტის მსჯელობით, პოსტკოლონიურ საზოგადოებებში მომავლის აზროვნება ყველაზე ნათლად ხელოვნების მეშვეობით ვლინდება. ენა უსაზღვრო პოტენციალისა და შესაძლებლობის სივრცეა, რომელიც მუდმივად არსებობს ჰორიზონტზე და ელის რე-

¹⁶ ბაქრაძე, 2021, 266.

¹⁷ ზვიად გამსახურდიას მოსაზრებით, შესაძლებელია, ენაში ერიც ვიგულისხმოთ. მისი აზრით, „ენა“ ძველ ქართულში, ისევე როგორც სხვა ძველ ენებში, მხოლოდ ენას კი არ ნიშნავდა, არამედ ხალხს, ეროვნებას, მოდგმას. იოანე-ზოსიმეს „ქებაჟ“ ეხება არა მხოლოდ ქართულ ენას, როგორც ასეთს, არამედ ქართველ ერს, ქართულ ეთნოსს, მის კულტურულ და ისტორიულ მისიას“.

¹⁸ Ashcroft, 2017, 45.

ალიზებას/მატერიალიზებას. ლიტერატურა, მუსიკა და სხვა კულტურული პროდუქცია კი სწორედ ამგვარი შესაძლებლობის განცდას ქმნის; ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია არა თავად კონკრეტული უტოპიის წარმოდგენა, არამედ სწორედ შესაძლებლობების დეკლარაცია ნარატივებით.¹⁹ ვფიქრობ, იოანე-ზოსიმეს ტექსტიც ამავე მიზანს ემსახურება, ხსნის უამრავ ნაციონალურ რეალობათა (ნაციონალურ ნარატივთა) განვითარების ჰორიზონტს და ამავდროულად სამყაროს აღსასრულამდე ქართველთა ნაციონალურ არსებობას წინასწარმეტყველებს.

იოანეს ფაბიანი აღნიშნავს, რომ „ბუნების ისტორიის ეპისტემაში ცოდნის პრაქტიკებს სივრცეების ჭრილების შესავსებად იყენებენ, რომელშიც ყველა შესაძლო ცოდნა შეიძლება განთავსდეს.“²⁰ შეიძლება ითქვას, რომ ქართველთა ნაციონალური ცნობიერებისთვის სწორედ ამგვარი ჩარჩოს/მატრიცის ფუნქციას ასრულებს იოანე-ზოსიმეს ტექსტიც. მან წარმატებით იფუნქციონირა შუა საუკუნეების რელიგიურ – იუდაურ/ქრისტიანულ დროით ჩარჩოში, რომელშიც სამყაროში მიმდინარე პროცესები ღმერთის ნების გამოვლენისა და მისი განგების საფუძველზე განიმარტებოდა. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია გრიგოლ ხანძთელის, იოანე და ექვთიმე ათონელების, გიორგი მთაწმინდელის, მოღვაწეობა, რომლებიც გვევლინებიან ქვეყნის ერთგვარ პოლიტიკურ და კულტურულ კარტოგრაფებად და ხელახლა ქმნიან საქართველოს (ქართლის) როგორც სახელმწიფოს, გეოგრაფიასა და ქართულ ნაციონალურ იდენტობას. მათი საქმიანობა საფუძველად დაედო საქართველოს მომავალი პოლიტიკური გაერთიანების პროცესს და კულტურული აღმავლობის ეპოქას, რაც დავით აღმაშენებლისა და თამარის ეპოქით დაგვირგვინდა. თუ გეოკრიტიციზმის თეორეტიკოსის ბერტრან ვესტფალის მოსაზრებას დავეყრდნობით, გეოკრიტიკა წინა პლანზე წამოსწევს სივრცესა და ადგილს შორის დინამიკურ ურთიერთობას, სადაც ადგილი განიმარტება, როგორც ფიქსირებული და მესხიერებით დატვირთული, ხოლო სივრცე – ფლუიდური და მოძრავი²¹. ამ კონტექსტში მე-8 საუკუნიდან დაწყებული პროცესები ქვეყნის ერთგვარ იდეოლოგიურ რეტერიტორიალიზაციას გულისხმობს, ახალი სივრცეების დამორჩილებას, მათ ნაციონალურ ადგილებად გარდაქმნასა და ქართული იდენტობის რეალურ და წარმოსახვით გეოგრაფიულ არეალში გაფართოებას. ტაო-კლარჯეთში გრიგოლ ხანძთელის სამონასტრო ინიციატივების წყალობით, ე.წ. დაუმორჩილებელი ლანდშაფტები (განუსაზღვრელი სივრცე) გადაიქცა ქართული ქრისტიანობის იდეოლოგიურ ცენტრად (ნაციონალურ ადგილებად)

¹⁹ იქვე, 37.

²⁰ Fabian, 1983, 8.

²¹ Westphal, 2013, 4.

გრიგოლის ზედწოდებაც – „უდაბნოსა ქალაქმყოფელი“ – ამის ხაზგამსმელია, ხოლო გიორგი მთაწმინდელისა და იოანე და ექვთიმე ათონელების საქმიანობამ შესაძლებელი გახადა ქართული იდენტობის მარკერების – ენისა და რელიგიის ტრანსნაციონალურ წმინდა სივრცეში ჩართვა, რითაც ერთგვარი მრავალშრიანი ქართული ტრანსნაციონალური გეოგრაფია შეიქმნა, რომელიც არღვევდა საზღვრებს ფიქსირებულ ადგილსა და ფლუიდურ სივრცეს შორის და ქმნიდა დამაჯერებელ სამყაროს, რომელშიც ქართული იდენტობა დასაბუთებული და ამასთანავე მობილური კონსტრუქტი გახლდათ.

იოანე ზოსიმეს „ქებაი-ს“ ტექსტი და ნაციონალური ცნობიერების ტრანსმისია ქართულ მწერლობაში

ამიტომ საფიქრებელია, რომ მომდევნო საუკუნეებში სწორედ იმედის, უტოპიური მესიანისტური იდეისა და სივრცითი ფუნქციის დაკარგვა აყალიბებს დაქვემდებარებულის ცნობიერებას ქართველ ერში. ნიშანდობლივია, რომ მე-13 საუკუნიდან მოყოლებული მე-20 საუკუნის ჩათვლით, მონღოლების, ოსმალეთის, ირანის თუ რუსეთის იმპერიის დაქვემდებარებაში მყოფი ქართველი საზოგადოება ყოველთვის ახდენდა არა ახალი ნაციონალური მომავლის განჭვრეტას, არამედ სასურველ მომავალს მუდმივად წარსულთან აკავშირებდა. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით საგრძნობია მე-19 საუკუნის ქართულ მწერლობაში. განსაკუთრებით ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედებაში²². ქართველთა ნაციონალური ოცნებები მე-12 საუკუნის დავით აღმაშენებლის ან თამარ მეფის პერიოდში ცხოვრებას უკავშირდებოდა, ან მომავალში კვლავ ისეთი ძლიერი ქვეყნის ხილვის სურვილს, როგორიც ამ პერიოდში იყო. ამდენად, საზოგადოების სასურველი ნაციონალური მომავლი მუდმივად წარსულში, სხვა დროით ჩარჩოში დაბრუნებას გულისხმობდა. თუ პოსტკოლონიალიზმის თეორეტიკოსებს დავეყრდნობით, ეს ტენდენციაც ტიპურია კოლონიური გამოცდილების მქონე საზოგადოებებისთვის. კოლონიზაციამდე ისტორიული პერიოდი ყოველთვის განიხილება როგორც ერგვარი კულტურული/პოლიტიკური სრულყოფილების სამოთხე, რომელიც ნოსტალგიურად იზიდავს ყველას. ამდენად, მომავლის იმედიც მესხიერებას ეფუძნება²³. თუმცა თუ დავუშვებთ, რომ მე-10 საუკუნეში

²² მაგალითად, გრიგოლ ორბელიანის ლექსი „თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში“, პოემა „სადღეგრძელო“ და სხვ.

²³ უტოპიის კვლევებში გაზიარებულია შეხედულება, რომ უტოპიის შექმნის სურვილი სამოთხის მიბაძვის, მისი რეალობაში მატერიალიზების სურვილია. ამის მხარდამჭერი

შექმნილმა ამ ნაციონალურმა, მესიანისტურმა უტოპიანიზმით აღვსილმა ნარატივმა, ერთხელ უკვე ჰპოვა ნაციონალურ ისტორიაში მატერიალიზება ძლევამოსილი სახელმწიფოს (მე-11-მე-12 საუკუნეების საქართველოს) სახით. საინტერესოა, რამდენად არსებობს შესაძლებლობა, რომ სხვა დროით ჩარჩოში ამ ნარატივმა კვლავ წარმატებით იფუნქციონიროს. იოანე-ზოსიმეს ტექსტი თავისი მესიანისტური ნარტივით, ერის გამორჩეულობის, ენის ღვთაებრიობის იდეითა და „ბოლო ჟამის“ ესკატოლოგიური მოლოდინით წარმოადგენდა რეზისტენტულ პასუხს ბიზანტიის თუ ბერძნულ კულტურულ და რელიგიურ ჰეგემონიაზე. შესაძლებელია თუ არა, რომ მოდერნიზებულ სეკულარულ დროით ნარატივში მან რაიმე ფუნქცია შეასრულოს?

ქართულ ლიტერატურულ პროცესზე დაკვირვება აჩვენებს, რომ უკვე მე-19 საუკუნის შუა ხანებიდან, კონკრეტულად ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებაში, დროის ფენომენის გააზრების განსხვავებული ხედვაა წარმოდგენილი, რაც მას ყველა სხვა წინამორბედის ხედვისგან გამოარჩევს (მაგ. დავით გურამიშვილი, ქართველი რომანტიკოსები და ა. შ.). ეს ხედვა ილიას არაერთ პუბლიცისტურ წერილსა და მხატვრულ ტექსტშია გაცხადებული. მაგალითისთვის, „მოვიკლათ წარსულ დროებზე დარდი, ჩვენ უნდა ვსდით ახლა სხვა ვარსკვლავს ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი“. ილია აცნობიერებს, რომ დიდებულ ნაციონალურ წარსულზე ნოსტალგია როგორც შინაარსით, ასევე ფორმით უკვე ალოქრონულია, რადგან ამგვარ ნოსტალგიურ ნარატივებში ანმყო არა ქმედების, არამედ მოლოდინის სივრცედ განიხილება. თანამედროვეობა/მოდერნიზაცია კი დროის სეკულარიზაციითა და უნივერსალიზაციით ანმყოს გარდაქმნას გულისხმობს. პოემა „აჩრდილში“ ეს ხედვა ამგვარად წარმოჩნდება: „ვიდრე ძე შენი არ გაიკვლევს ზოგად ცხოვრებას და მცნების ნათლით ზე-აღზიდულ, ამაღლებული ჭკვით არ განსჭვრიტავს საზოგადო ცხოვრების დენას, იმ დრომდე იგი უიმედო, შენუხებული, უქმისა დრტვინვით, გულის წვითა მწარე ცრემლს დაღვრის, მაგრამ არ ირწმენს, წამებულო, შენს აღდგენასა, და იგი ცრემლი ურწმუნობის, ეჭვის და ტანჯვის, ჰლაღადებს მხოლოდ ძისა შენის უძლურებასა.“^{24 25}

არგუმენტად, როგორც წესი, ის ფაქტი მოაქვთ, რომ უტოპიების განსაკუთრებით დიდი რაოდენობა ქრისტიანული კულტურის მქონე საზოგადოებებში შეიქმნა.

²⁴ ჭავჭავაძე, 1985, 133-134.

²⁵ მსგავსი პარალელი მოაქვს იოანე ფაბიანს საკუთარ ნაშრომში. იგი განიხილავს კონსტანტინე ფრანსუა დე ვოლნის ჩანაწერებს „*Les Ruines, ou Meditation sur les Révolutions des Empires, suivies de la loi naturelle (1791)*“, რომელშიც ავტორი საკუთარი მოგზაურების შედეგად გაკეთებულ დაკვირვებებზე საუბრობს, რომ „ცივილიზაციების დაშლა გამოწვეულია არა ბედისწერით ან ღვთაებრივი სასჯელით, არამედ უმეცრებით, ტირანიით, უთანასწორობითა და კორუფციით. რომ ისტორიას გონიერება მართავს და არა ბე-

როგორც ფაბიანი აღნიშნავს, როცა გლობალურად სამყაროს/სივრცეს ერთი დროითი ნარატივი წარმართავს, კანონზომიერი პროცესია, რომ ორი სხეულისთვის ერთსა და იმავე სივრცეში ერთდროულად სრულფასოვნად ყოფნა შეუძლებელი ხდება²⁶. ამდენად, დომინანტური სივრცე ალტერნატიულ დროით ცნობიერებებს ავტომატურად განდევნის ან/და იქვემდებარებს. შესაბამისად, ნაციონალური სხვა დროით კონცეფციაზე დაფუძნებული მესიანისტური ალტერნატიული ნარატივები პოსტკოლონიურ ეტაპზე წარმოქმნიან საფრთხეს, რომ ერთ დროს ანტიიმპერიული და რეზისტენტული ნარატივები ახალ იმპერიალისტურ იდეოლოგიაში ჩაენეროს, როგორც ყოფილი კოლონიური საზოგადოებების მანიპულაციის საშუალება. რადგან ამ დროითი ნარატივის კულტივირება და ნახალისება ავტომატურად ამ საზოგადოებების დაქვემდებარებასაც გულისხმობს. ამიტომ საინტერესოა, დღეს რა ტიპის შესაძლებლობას ან ნარატივს აფუძნებს ნაციონალურ მომავალს თანამედროვე ქართული მწერლობა. ვფიქრობთ, თვალსაჩინოა, რომ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან ქართულ ლიტერატურაში დიდებული წარსულის გახსენების პარადიგმა ფუნქციას და მნიშვნელობას ნელ-ნელა კარგავს; შესაბამისად, ველარც იმედისა და მომავლის ნარატივის კულტივაციას ახდენს. მაგალითად, ნაირა გელაშვილის რომანში „პირველი ორი წრე და ყველა სხვა“ (2006) მხოლოდ ფსიქიატრიული კლინიკის პაციენტებს სჯერათ, რომ ქართული ანბანი ე.წ. „ანბანთა ანბანია“ და ყველა არსებული ანბანის პირველწყარო, რომელიც სამყაროს აგებულებისა და დინამიკის საიდუმლო კანონებს აირეკლავს. აღნიშნული რომანი 80-იანი წლების ბოლოს და 90-იანი წლების პერიოდის ქართულ რეალობას ასახავს. აქ, ერთი მხრივ, ჩანს საზოგადოების შემოქმედებითი ნაწილის ეიფორიული მისწრაფებები, საბჭოთა კავშირის ნგრევის პირობებში ახალი სახელმწიფოს შენებაში საკუთარი წვლილი შეიტანონ მათთვის საოცნებო სახელმწიფოს მხატვრულ წარმოსახვაში ნარატივიზებით და ამავდროულად, საზოგადოების მეორე ნაწილის მხრიდან გამომჟღავნებული მკვეთრად კრიზისული განწყობები, რომ ენას აღარ შესწევს უნარი არა მხოლოდ სამყარო და გარემოში

დისწერა ან ღმერთის ნება.“ Fabian, 1983, 9. „ხალხი უმეცარია, დაე, თავად ისწავლონ; მათი მმართველები გარყვნილები არიან, დაე, თავად გამოასწორონ და გააუმჯობესონ საკუთარი თავი. რადგან ეს ბუნების დიქტატია: რადგან საზოგადოების ბოროტება სიხარბიდან და უმეცრებიდან მოდის, კაცობრიობა არ შეწყვეტს ტანჯვას მანამ, სანამ არ გახდება განათლებული და ბრძენი, სანამ არ ივარჯიშებს სამართლიანობის ხელოვნებაში, რომელიც დაფუძნებულია მათი ურთიერთობებისა და მათი ორგანიზაციის კანონების ცოდნაზე (იქვე). ამდენად, თუ ამ ლოგიკას გადმოვიტანთ ქართულ გამოცდილებაზე, მე-13 საუკუნიდან დაწყებული ქართული სახელმწიფოს დაცემის მიზეზები საკუთარ ისტორიაში უნდა ვეძებოთ და არა გარემოებებსა და ღმერთის ნებაში.

²⁶ იქვე, 29.

მიმდინარე პროცესები შეიმეცნოს, არამედ რეალობა ადეკვატურად ასახოს. საზოგადოების პირველი ნაწილი ნაივური და თამამი ფანტაზიებით წარმოიდგენს ნაციონალურ მომავალს. მაგალითად, გამომცემლობებში მიაქვთ „საქართველოს გადარჩენის გეგმები და მისი ნამყო-ანმყო-მყოფადის მისტიკური გაშიფვრები!“²⁷ [...] „საქართველოს პლანეტარულ მისიაზე, იმაზე, თუ როგორ გადაარჩენს საქართველო სამყაროს, მსოფლიოს, ევროპასა და აზიას, ქრისტე როგორ ილაპარაკებს ბოლოს ქართულად ან მეგრულად“,²⁸ ანდა რომ საქართველო წრიულ ქვეყნად უნდა იქცეს, რომელიც წრიული სოფლებისგან იქნება შედგენილი. ამ სოფელში ყველაფერი წრიული იქნება: სახლები, ბაღები, ბოსტნები, სასაფლაოები. თითო სოფელში თითო გვარი იცხოვრებს. ეს იქნება გვარის სოფელი, სოფლის შუაგულში წრიული სასაფლაო იქნება, მის ირგვლივ წყარო, სკოლა, აფთიაქი, ყველაფერი დანარჩენი.²⁹ თუმცა ამავდროულად, ამავე ტექსტში ამგვარ უტოპი-ანიზმს უპირისპირდება მკვეთრად ნიჰილისტური განწყობაც, რომ ენას რეალობის ასახვის რესურსი აღარ გააჩნია, აღარ შესწევს უნარი, ღირებული ნარატივი შექმნას. ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟის ფიქრით, „როგორ უნდა ეწერა „შინაგანობაზე“, თავისაზე თუ სხვისაზე, როცა დიდი ეჭვი გასჩენოდა, რომ თავად ენა გამოფიტულიყო. როცა ვერ მოეცილებინა საშინელი განცდა, რომ ენის ცხედართან ჰქონდა საქმე. მკვდარ მექანიკურ ხელსაწყოსთან, რომელიც ვეღარ აღნიშნავდა საგანთა გულისცემას. რა უნდა ყოფილიყო ენის ახლანდელი მკვდრად ყოფნის მიზეზი ან როდის უნდა დაწყებულიყო ენის ეს სავალალო გარდაცვალება?“³⁰. პერონაჟისთვის ეს საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე პროცესების შედეგია. მისი ფიქრებით, „ჯერ კიდევ მეხუთე თუ მეათე (თარიღი მეცნიერებაში საკამათოდ ითვლება) საუკუნის ტექსტი „ქება და დიდება ქართულისა ენისა იუნყე-ბოდა, რომ ქართული ენა ლაზარესავით მძინარე ანუ ოთხი დღის მკვდარიო და ენას თუ ეძინა“³¹, რაღა გასაკვირი იყო ამ ენის პატრონსაც პირქუში დასცემოდა [...] ეგებ წერა და თქმა კი არა, დუმილი იყო ახლა საჭირო, ეგებ დუმილის შეკონი-ნება შეთხზვა და შექმნა ევალებოდა მწერალს, პოეტს; ეგებ დედამინაზე დასად-გურებული დუმილის ნუთ-საუკუნე გააცოცხლებდა და აღადგენდა სიცოცხლესა

²⁷ გელაშვილი, 2009, 8.

²⁸ იქვე, 10.

²⁹ იქვე, 11.

³⁰ იქვე, 118-119.

³¹ ქართული ლიტერატურის თანამედროვე კვლევები ცხადყოფს, რომ ძილის ტოპოსი ნაციონალური დისკურსის ფარგლებში მე-19 საუკუნიდან აქტიურდება. იხ., კილანავა, 2013.

და ენას?“³² ვფიქრობ, ტექსტში ენის მკვდარ სხეულად წარმოდგენა და განცდა, რომ უმჯობესია, ენა მძინარე მდგმარეობაში დარჩეს, იმ პერიოდში, როცა საბჭოთა კავშირი ინგრეოდა და ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობას ეყრებოდა საფუძველი, საზოგადოების ინტელექტუალური ნაწილის უძლურების დემონსტრირებაა, რომ მათ არ შეუძლიათ ახალი, სეკულარულ ისტორიულ დროით განცდაზე დაფუძნებული ნარატივების წარმოდგენა ქვეყნის მომავლთან დაკავშირებით. პოსტკოლონიურ ეტაპზე კი, პირიქით, ტრანზიციის პირობებში სწორედ ანმცოს აქტიური ანალიზი და მისი ნარატივიზებაა მნიშვნელოვანი, რაც კარგად ჩანს სალმან რუშდის მნიშვნელოვან რომანში „შუალამის შვილები“, რომელიც ინდოეთის ცხოვრებაში სწორედ ამგვარ ტრანზიციის ეტაპს ეძღვნება. კერძოდ, 1947 წლის ბრიტანული კოლონიალური მემკვიდრეობისგან გათავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისშემდგომი პერიოდის ქვეყნის სოციალურ, პოლიტიკურ და კულტურულ ტრანსფორმაცას. რომანის მთავარი პერსონაჟი, სალიმ სინაი, რომელიც ქვეყნის დამოუკიდებლობის პირველ დღეს იბადება, ფიქრობს, „სწრაფად უნდა ვიმუშაო, შეჰერაზადაზე სწრაფადაც კი, თუ მინდა, რომ ბოლოს რაიმეს წარმოვადგენდე. დიახ, წარმოვადგენდე. ვალიარებ, ყველაზე მეტად უაზრობის მეშინია.“³³ ამ დამოკიდებულების საპირისპიროდ კი, ნაირა გელაშვილის რომანის მთავარი პერსონაჟი შემოქმედებითი დუმილით სწორედ ამგვარი „უაზრობის“ გამართლებას ცდილობს, რაც ვფიქრობ, სოციალური უძლურების გამოხატულებაა. რომანის პერსონაჟის ინტელექტუალური დუმილი ავტომატურად მოიაზრებს პასიურ თანხმობასაც ნაციონალური სიუბიექტის კვლავ დაქვემდებარებულ სტატუსზე, რადგან ანმცოში აქტიურად ყოფნაზე უარი ნიშნავს სუბიექტობის სტატუსის დაკარგვასაც, როგორც ალოქრონიზმის შედეგს.

ნაციონალური მომავლის წარმოსახვის კრიზისულობა ჩანს ასევე ზურა ჯიშკარიანის რომანშიც „საღეჭი განთიადები უშაქროდ“ (2017). მიუხედავად იმისა, რომ რომანში ახალი მესია იბადება, სწორედ იმის გამო, ნაციონალური მომავლის ნარატიული სახით განჭვრეტას ვერ ახერხებს, დაბადებისთანავე საკუთარი აჩევანით თავს მოაკვლევინებს. მისი პოზიციაა, რომ „ამ სამყაროს არ უნდა გადარჩენა, ამ თამაშში ყველაფერი გაფუჭებულია.“³⁴

ფაბიანის თანახმად, განმანათლებლობის ეპოქაში სივრცითი მოგზაურობები, გეოგრაფიული აღმოჩენები, ექსპედიციები და ცნობისმოყვარეობა იქცა და-

³² გელაშვილი, 2009, 125.

³³ რუშდი, 2013, 8.

³⁴ ჯიშკარიანი, 2017, 191.

სავლური ცივილიზაციისა და ცოდნის სისტემების შექმნის საფუძვლად: სწორედ სივრცის დაპყრობამ წარმოშვა დროითი იერარქიაც. ზურა ჯიშკარიანის ტექსტში ჩანს, რომ პოსტსაბჭოთა ეტაპზე არსებული ნაციონალური სივრცე არ ტოვებს ადგილს ტრანსფორმაციისა და მოდერნიზაციისთვის, რადგან ძველი საბჭოთა ძალაუფლების იერარქიული სისტემები კვლავ არ მოშლილა. ამიტომ ერთადერთი შესაძლებლობა, სადაც შეიძლება საბჭოთა ცნობიერებით დამძიმებული რეალობისგან გათავისუფლდე, ციფრული და კოსმოსური სივრცეა. ერთი შეხედვით, ამ სივრცეში ყოფნა თითქოს გათავისუფლების შესატყვისად გვთავაზობს, რადგან გადის ყოფილი იმპერიის, ზოგადად მატერიალური სამყაროს საზღვრებიდან და ერთი შეხედვით, სუბიექტი ისტორიული დროისგანაც თავისუფლდება. ეს კი შესაძლებლობაა, რომ ახალი ნაციონალური მითოლოგია და დროის განცდა შეიქმნას³⁵. თუმცა, იმის გამო ვერ პოულობს საყრდენს ვერც ისტორიულ, ვერც იდეოლოგიურ და ვერც ეთიკურ ნარატივებში, კვლავ „კრიზისულ სივრცეში რჩება“³⁶.

დასკვნა

ამდენად, ვფიქრობთ, იოანე-ზოსიმეს ჩვენ მიერ განხილულ ტექსტს, როგორც ეროვნული თვითწარმოსახვისა და ისტორიული გადარჩენის ინსტრუმენტს, ერთგვარი ნაციონალური ცნობიერების მატრიცის ფუნქცია აკისრია. ტექსტი ერთი მხრივ, ახდენს ნაციონალური კულტურული/პოლიტიკური იდეალების რეზერვაციას, თუმცა ამავედროულად, ნაციონალური მომავლის ორიენტირებასაც გვთავაზობს, რომ ეს დიდებული წარსული მომავალში, ესქატოლოგიური დროის დასასრულს, ე.წ. ბოლო ჟამს კვლავ განმეორდება. ამდენად, მას არა მხოლოდ წარსულის შეხსენების, არამედ „მომავლის გახსენების“ და შესაბა-

³⁵ მართალია, მე-20 საუკუნის დასაწყისში ქართული მოდერნიზაციული რომანებში ქართულ მითოსთან დაბრუნება დომინანტური ტენდენციაა, როგორც თვითგადარჩენის სტრატეგია ხელახალ კოლონიზაცია/სოფიეტიზაციაზე. (მაგალითად, რობაქიძის, გამსახურდიას, შენგელიას და სხვათა რომანებში), თუმცა ჯიშკარიანის ტექსტის კითხვისას ამ მითებისადმი ინტერესი არ ჩანს და საფიქრებელია, რომ ავტორისთვის ამ მითების ხელახლა გაცოცხლებას არ აქვს მომავლის პერსპექტივის შექმნის პოტენციალი.

³⁶ სტატიაში თანამედროვე ქართული ლიტერატურიდან განვიხილეთ მხოლოდ ის ნარატივები, რომლებშიც უტოპიურის ფორმა კრიზისულ სიუჟეტებად გარდაიქმნება, თუმცა ქართულ ლიტერატურაში არსებობს ისეთი ტექსტებიც, რომლებიც შესაძლებელია როგორც პოსტკოლონიური უტოპიები ან უტოპიანიზმით განმსჭვალული ნარატივები განვსაზღვროთ. მაგალითად, აკა მორჩილაძის რომანები – „სანტა ესპერანსა“ (2006), „მორიდებული ზურმუხტი“ (2012), თუმცა, იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ტექსტები სილამისეულ და გაცილებით დეტალურ ანალიზს მოითხოვს, ამიტომ აქ მხოლოდ მინიმუმის სახით მოვიტანე.

მისად, კოლექტიური იმედის კულტივაციის ფუნქციაც აკისრია. თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ ტექსტი შუა საუკუნეების ბიბლიურ/ქრისტიანულ დროით ნარატივს ეფუძნება, რომელშიც ისტორია ღვთის განგებულების მიხედვით ვითარდება, თანამედროვე ეტაპზე, როცა გლობალური და ასევე ნაციონალური დროც სეკულარიზებული და მოდერნულობის ისტორიის ნაწილია, ამგვარი ნარტივების გაცოცხლება ნაციონალური მომავლის საწარმოებლად წარმოშობს საფრთხეებს, რომ წარსული დროითი ცნობიერებით ნასაზრდოები ნარტივები გადაიქცევა ე.წ. „ალექრონულ მახეებად“, რომლებიც აწმყოს არარსებული დროის მოლოდინის, გაურკვევლობისა და ბუნდოვანების სივრცედ გადაიქცევენ. ამდენად, ამგვარი პოსტკოლონიური ნარტივები, რომლებიც ერთ დროით ციკლში გადარჩენისა და იმედის კულტივაციის მანარმოებელი ნარტივებია, სხვა დროით ციკლში შესაძლოა დროითი ხაფანგები გახდნენ, რომლებიც კვლავ კოლონიზების, დაქვემდებარებისა და მანიპულირების საფრთხეებს წარმოშობს.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურა

- ბაქრაძე ა., დავიწყებული იდეა, ჟურნ. „კრიტიკა“, N16, 2021 [bakradze a., davits'q'ebuli idea, zhurn. „k'rit'ik'a“, N16, 2021]
- გამსახურდია ზ., ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲ, https://www.amsi.ge/istoria/zg/qebai_da_didebai.html [10.09.2025] [gamsakhurdia z., kebay da didebay kartulisa enisay, https://www.amsi.ge/istoria/zg/qebai_da_didebai.html [10.09.2025]]
- გელაშვილი ნ., პირველი ორი წრე და ყველა სხვა, თბილისი, 2009 [gelashvili n., p'irveli ori ts're da q'vela skhva, tbilisi, 2009]
- დობორჯგინიძე ნ., იოანე ზოსიმეს „ქება“-ს საერთო აღმოსავლური ფონი, ჟურნ. „ბურჯი ეროვნებისა“, N5, 2004 [doborjginidze n., ioane zosimes „kebay“-s saerto aghmosavluri poni, zhurn. „burji erovnebis“, N5, 2004]
- იოანე-ზოსიმე, ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲ, https://www.amsi.ge/istoria/div/ioane_zosime.html [10.08.2025] ioane-zosime, kebay da didebay kartulisa enisay https://www.amsi.ge/istoria/div/ioane_zosime.html [10.08.2025]
- კილანავა ც., ქართული ნაციონალური დისკურსის ფორმირება: საქართველოსა და რუსეთის იმპერიის მარკირების მოდელები და ქართული ნაციონალური თვითიდენტიფიკაცია მე-18 საუკუნის დასასრულისა და მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში, თბილისი, 2013 [k'lanava ts., kartuli natsionaluri disk'ursis pormireba: sakartvelosa da rusetis imp'eriis mark'irebis modelebi da kartuli natsionaluri tvitident'ipik'atsia me-18 sauk'unis dasasrulisa da me-19 sauk'unis kartul lit'erat'urashi, tbilisi, 2013]
- რუშდი ს. შუალამის შვილები, ნ. რამიშვილის თარგმანი, თბილისი, 2013 [rushdi s. shuaghams shvilebi, n. ramishvilis targmani, tbilisi, 2013]
- ჭავჭავაძე ი., აჩრდილი, ნიგნში: თხზულებანი, ტ. 4, თბილისი, 1985 [ch'avch'avadze i., achrdili, ts'ignshi: tkhzulebani, t'. 4, tbilisi, 1985]
- ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, ტ. 2 თბილისი, 2012 [javakhishvili iv., kartveli eris istoria, t'. 2 tbilisi, 2012]

- ჯიშკარიანი ზ., საღეჭი განთიადები უშაქროდ, თბილისი, 2017 [jishk'ariani z., sa-ghech'i gantiadebi ushakrod, tbilisi, 2017]
- Ashcroft B., Postcolonialism, in: The Palgrave Handbook of Utopian and Dystopian Literature, Edited by P. Marks, J. A. Wagner-Lawlor & F. Vieira, Palgrave Macmillan, 2022
- Ashcroft B., Utopianism in Postcolonial Literature, Routledge, 2017
- Ashcroft B., Introduction: Spaces of Utopia, Spaces of Utopia: An Electronic Journal, Vol. 2, No. 1, 2012
- Bloch E., The Principle of Hope, Vols. 1-3, Translated by N. Plaice, S. Plaice & P. Knight, University of Minnesota Press, 1986
- Fabian J., Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object, Columbia University Press, 1983
- Levitas R., Utopia as Method: The Imaginary Reconstitution of Society, Palgrave Macmillan, 2013
- Ricoeur P., Ideology and Utopia as Cultural Imagination, <<https://soar.suny.edu/handle/20.500.12648/3323>> [10.08.2025]
- Sargent L. T., Colonial and Postcolonial Utopias, in: The Cambridge Companion to Utopian Literature, Edited by G. Claeys, Cambridge University Press, 2010
- Young R., World Literature and Postcolonialism, in: The Routledge Companion to World Literature, Edited by Th. D'haen, D. Damrosch & D. Kadir, Routledge, 2012
- Westphal B., The Plausible World: A Geocritical Approach to Space, Place, and Maps, Palgrave Macmillan, 2013

Mzia Jamagidze*

POSTCOLONIAL UTOPIANISM, ALLOCHRONISM, AND THE RECOLLECTION OF NATIONAL FUTURE IN IOANE-ZOSIME’S TEXT „PRAISE AND EXALTATION OF THE GEORGIAN LANGUAGE“

Abstract

This article explores the concept of postcolonial utopianism and allochronism through the analysis of Ioane-Zosime’s 10th-century text „Praise and Exaltation of the Georgian Language.” Drawing on the theories of Ernst Bloch, Bill Ashcroft, and Johannes Fabian, it examines how utopian imagination operates within postcolonial temporalities. It also emphasizes the role of Zosime’s text as a manifestation of messianic-national utopianism, providing a historical example of how utopianism can inspire political action. The study interprets Zosime’s text as a manifestation of messianic-national utopianism that once functioned as an emancipatory response to Byzantine cultural and political hegemony and inspired the political consolidation of medieval Georgia. However, in the modern contemporary secular context, the same eschatological temporality and imagination include risks of producing temporal marginalization by locating national identity in a deferred, mythical, or premodern future.

Keywords: Postcolonialism, Utopianism, Georgian Literature, Allochronism.

* Associate Professor at Sulkhan-Sba Orbeliani University, Researcher at Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. <https://orcid.org/0000-0003-0034-7007>